

del ll. *status*, -ūs, id.; 'estament, classe social': «apré dançaren tots los *estats*, axí com venien, per orde», JoMartorell (Ag. I, 126); 'organització política vinculada a un cert territori' (veg. els exs. del ll. tardà ja en aquest sentit, des de Tertullia, alegats per Goelzer (Bull. Du C. II, 39-40) (1472, «com lo *stat* dels florentins stigués en gran perill ---», JnEsteve, *Li. Eleg.* d3v); '(alta) condició social', aplicat en particular al vestir [mj. S. xv, Curial, JoMartorell; OPou]: «capiró de jurat ---; roba de *estat* o dignitat: vestis insignis; roba real ---» (ThPu., 316); *fer estat d'una cosa* [1695, Lacav.]; «un escamot d'eugues pastura tranquilment per la prada entre tiris i troians sense fer-ne altre *estat*», MnVayreda (*Carlinada* iii, p. 48); *estatal*; *estatismo*; *estatitzar*. *Estadista* [Belv. 1803], *estadística* [Lab. 1839], *estadístic*: adaptacions del fr. *statistique* seguint l'ex. de la forma castellana adoptada a iniciativa del nostre Capmany (1776).

Estàtua, pres del ll. *statua* id. [S. xiv: ms. B de les VidesR, Ginebreda, BMetge], és molt incert que ni els més cultes ho diguessin encara en el S. xiii, quan es traduí aquella obra, car només el ms. B porta «l'*estàtua* de l'or d'en Jovis» (trad. 'statua aurea' de Júpter) i el ms. més antic i fidel P (129v1, n. 83) ho canvia en *estatye* ('estatge' no sabem si com una espècie d'adaptació improvisada al cat. popular, o per un malentès del copista de P); *estatuari*, *estatuable*, *estatuair*; *estatuari*; *estatuària*; cf. supra *Estadal*.

Estatura [fi S. xiv, Ginebreda, BMetge], pres del ll. *statūra* id.

Estatuir [princ. S. xiv, *Ordin. Palatines*], pres del ll. *stātūre* id.; *estatuent*; *estatuïdor*. *Estatut* [fi segle xiv], id. ll. *statutum*, participi neutre d'aqueix verb, *estatutari*. Tots els següents són derivats de *statuere* en llatí, amb degradació de la vocal breu, normal en aquesta llengua, i tots ells foren presos com a cultismes. *Constituir* [1647, DTo.], ll. *constituere* id.; *constitució* [DTo., id.], *constitucional*; *constituïdor*; *constitut* [Lacav.]; *constituti*; *constituïr*; *reconstituïr*; *reconstituent*; *reconstitució*. *Destituïr* [1398, BMetge]; ll. *destituere* 'abandonar', 'privar, suprimir'; en el sentit de 'privar d'una possessió' en Metge (*Somni*, Riq., 372.1) i també en Lacavalleria («*destituyt d'amichs*: ab amicis inops; *destituyt de totes coses*; i així mateix «desemparar a algú»); l'acc. moderna 'anullar el càrrec d'algú' és pròpiament 'privar-l'en'; *destitució* [Lacav.].

Instituïr [S. xiii, *Usatges*, força usat des de llavors com a terme de dret civil, especialment en qüestió testamentària: «eu fau e *estituesch* heretera mia Na ---», doc. ross. de 1367 (i tres més fins a 1389, *InvLC*)], ll. *instituere* id.; *institut* [*estitut*, B. Metge, *Somni*, NCl., 148.26; *instiuit*, a mitjan S. xv, Ausiàs], ll. *institutum* 'cosa establerta, instituïda', d'on els *instituta* (neutre plural) del dret romà (que vulgarment se cita com a nom del llibre en femení, S. xv); *institució* [1318: «carta de *institució* de prevere», a. 1318, i tres més referents a hereus, 1361, 1388, 1389, *InvLC*]; *institucional*; *instituable*; *instituídor*; *instituíu*; *insti-*

tutor; *institutriu* del fr. *institutrice* fem. d'*instituteur*, que són els noms donats a França al mestre i mestressa de minyons. *Prostituïr* [«ell ha *prostituït* sa filla», Lacav. 1695], ll. *prostituere* id.; *prostitució*; *prostitu* [Lacav.: «dona dada a la prostitució, puta pública»; Lab. 1840] i potser ja un poc anterior, per més que en cast. tampoc no n'hi ha testimoni fins c. 1630, Paravicino, RFE xxiv, 314]; *prostíbul*, del ll. *prostibulum* id., no deriva de *prostituere* però sí de *prostare*, altre derivat de *stare*, amb sentit anàleg; *prostibulari*.

Restituïr [«tots los cardenals digueren al papa que eren aparellats a consentir e a ordenar totes coses perquè Valor fos *restituïda* en la honor en què ésser suïa», Lull (*Blanq.*, NCl. II, 142.7)]; l'*InvLC* en dóna documentació des de 1320; *AlcM*, des de 1378], ll. *restituere* id.: «al dit G. Galotxer *restituïscats* e donets l'àbit de nostra Religió» (veg. supra, a prop. de *estatge*), «suplicam V. gran senyoria li sia placent --- manar la dita quantitat ésser *restituïda* al dit P. Clusa», carta dels Consellers al rei, 2-xii-1462, *Arx. Mun. Bna.*; *restitució* [Lull]: «estament en lo qual podem conèixer lur damnació, en quant no fan *restitució* de lurs torts» (*Blanq.* I, 183.6). *Substituïr* [1361ss., *InvLC*], ll. *substituere* 'posar una cosa en lloc d'una altra'; «*sustituïr en loc de altre*: substituo, delego, suficio», 1507, Busa-N. (f-2-20f.); *substitució* [1507, Busa-N.]; *substitut* [1575, OPou: «lo *substitut*: forsan perscriptor; substitutus»]; *substituïble*; *substituïu*.

També tots els següents, formats sobre el verb *stare* amb prefixos, són més o menys cultismes. *Circumstant* [1399, BMetge], ll. *circumstans*, -tis, participi actiu de *circumstare* 'estar al voltant, entorn'; *circumstància* [S. xiii, A. de Vilanova], ll. *circumstantia* pl. neutre de l'anterior, 'coses circumstants'; *circumstancial* [Labèrnia 1888, no 1864]; *circumstanciar*, -at [Lab. 1839].

Constar [1505], ll. *constare* 'deturar-se', 'consistir', 'estar d'acord', 'constar'; *constant* [Lull: «*constant cosa*: constans; ésser *constant* o *ferm*, *constantment*: constanter», 1507, Busa-N. b-v-1.26; «*constantment* hi treballava», JRoig, *Spill*, 4520]; *constància* [-ança, Lull; *ància*, A. de Vilanova]; «vertuts --- la terça és *constància* en tot bon propòsit, qui no lexa l'om mutable ésser de un propòsit en altre», Eiximenis (*Regiment*, § 66); «ls ressemblans en la manera de vida e en la *constància*», BMetge (*Somni* I, Riq., 206.18). *Constatar*, pres del fr. *constater* (derivat del present *constat* '(això) és cosa que consta'); *constatació*. *Inconstant* [1507, Busa, D-II-5]; *inconstància*.

Contrastar [S. xiii, Lull, Jaume I], ll. *contra stare* 'estar en contra, oposar-se'; a l'Edat Mitjana sempre en el sentit de 'oposar-se, fer resistència': «són ab tanta de caritat --- en mon coratge, que en tota vostra terra --- no és caritat, fortitud, qui pogués, per rahons, *contrastar* a la mia» (*Blanq.*, NCl. I, 256.18; II, 252.11); «sí era un Déu infinit e poderós e sobirà a tots los altres déus, vendria que tots los altres déus li obehissen, car *contrastar* no li porien», id. (*Merav.*, O. C. I, 21); «enaprés, tu pories per ventura *contrastar*, que diguesses ---», Boeci (254); «com --- de sos